

ЕКОЛОГІЧНИЙ ОБЛІК: ОБ'ЄКТИ, МЕТОДИ ТА ЗВІТНІСТЬ**Штик Юлія В'ячеславівна****кандидат економічних наук, доцент***e-mail: shtyk@donnuet.edu.ua**ORCID ID: 0000-0002-3988-6641***Щуренко Микола Віталійович****студент***e-mail: shchurenko@donnuet.edu.ua***Панасенко Анастасія Олександрівна****студентка***e-mail: panasenko_a@donnuet.edu.ua**Донецький національний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського
вул. Трамвайна, 16, Кривий Ріг, 50002, Україна*

Стрімке зростання значущості екологічної інформації в процесі прийняття рішень усіма зацікавленими особами, а також забезпечення розвитку та підвищення інвестиційної привабливості підприємств зумовило виникнення екологічного обліку.

У статті було розглянуто основні передумови виникнення та розвитку обліку, який орієнтований на нагромадження та використання інформації про діяльність підприємства в галузі природокористування. Досліджено зміст понять «екологічні витрати», «екосистемні послуги», «екологічний облік» з точки зору різних науковців. Запропоновано власне, відповідно до проведеного дослідження, поняття «екологічний облік», а саме: екологічний облік – це система, яка може використовуватися для виявлення, організації, регулювання і відображення даних та інформації про стан навколишнього середовища в натуральних та вартісних показниках. Наведено перелік об'єктів екологічного обліку, а саме: активи, пов'язані з екологічною діяльністю, доходи від екологічної діяльності, екологічні витрати, джерела фінансування екологічної діяльності, – і також розглянуті їх складові частини. Розкриті методи екологічного обліку, зокрема, це методи бухгалтерського, статистичного обліку та еколого-параметричні методи. Було запропоновано перелік звітності, яка має своєчасно, упорядковано, в повному обсязі, всебічно, точно, безперервно, наочно відображати екологічну інформацію та визначено користувачів екологічної звітності. Висвітлено основні перешкоди по впровадженню екологічного обліку на підприємствах. Значну увагу присвячено поняттю «екологічні послуги», а також розглянуто чотири основні категорії екопослуг (забезпечуючі, регулюючі, культурні та підтримуючі послуги).

Зроблено висновок про те, що екологічний облік є частиною традиційної облікової системи економічного суб'єкта господарювання. Практичне використання результатів проведеного дослідження може багато в чому сприяти більш достовірному визначенню результативності та ефективності екологічної діяльності підприємства.

Ключові слова: екологічний облік, екологічні витрати, екологічні послуги, екосистема, звітність.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ УЧЕТ: ОБЪЕКТЫ, МЕТОДЫ И ОТЧЕТНОСТЬ**Штык Юлия Вячеславовна****кандидат экономических наук, доцент***e-mail: shtyk@donnuet.edu.ua**ORCID ID: 0000-0002-3988-6641***Щуренко Николай Витальевич****студент***e-mail: shchurenko@donnuet.edu.ua***Панасенко Анастасия Александровна****студентка***e-mail: panasenko_a@donnuet.edu.ua**Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского
ул. Трамвайная, 16, Кривой Рог, 50002, Украина*

Стремительный рост значимости экологической информации в процессе принятия решений всеми заинтересованными лицами, а также обеспечение развития и повышения инвестиционной привлекательности предприятий обусловило возникновение экологического учета.

В статье были рассмотрены основные предпосылки возникновения и развития учета, который ориентирован на накопление и использование информации о деятельности предприятия в области

природопользования. Исследовано содержание понятий «экологические расходы», «экологический учет» с точки зрения различных ученых. Предложено собственное, согласно проведенному исследованию, понятие «экологический учет», а именно: экологический учет – это система, которая может использоваться для выявления, организации, регулирования и отображения данных и информации о состоянии окружающей среды в натуральных и стоимостных показателях. Приведен перечень объектов экологического учета, а также рассмотрены их составные части. Раскрыты методы экологического учета, в частности, это методы бухгалтерского, статистического учета и эколого-параметрические методы. Был предложен перечень отчетности, которая должна своевременно, систематично, в полном объеме, всесторонне, точно, непрерывно, наглядно отображать экологическую информацию. Раскрыты основные препятствия по внедрению экологического учета на предприятиях. Большое внимание уделено понятию «экологические услуги», а также рассмотрены четыре основные категории экоуслуг (обеспечивающие, регулирующие, культурные и поддерживающие услуги).

Сделан вывод о том, что экологический учет является частью традиционной учетной системы субъекта хозяйственной деятельности. Практическое использование результатов проведенного исследования может во многом способствовать более достоверному определению результативности и эффективности экологической деятельности предприятия.

Ключевые слова: экологический учет, экологические затраты, экологические услуги, экосистема, отчетность.

ECOLOGICAL ACCOUNTING: OBJECTS, METHODS AND REPORTING

Yuliya Shtyk

PhD in Economics, Associate Professor

e-mail: shtyk@donnuet.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-3988-6641

Mykola Shchurenko

Student

e-mail: shchurenko@donnuet.edu.ua

Anastasiia Panasenko

Student

e-mail: panasenko_a@donnuet.edu.ua

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

16, Tramvaina Str., Kryvyi Rih, 50005, Ukraine

The rapid growth of the importance of ecological information in the decision-making process by all stakeholders, as well as ensuring the development and increase of the investment attractiveness of enterprises caused the emergence of ecological accounting.

The article considered the main prerequisites for the emergence and development of accounting, which is focused on the accumulation and use of information on the activities of the enterprise in the field of nature management. The content of the concepts «ecological costs», «ecological accounting» from the point of view of various scientists is researched. According to the research, the concept of «ecological accounting» is proposed, namely: ecological accounting is a system that can be used to identify, organize, regulate and display data and information on the state of the environment in terms of natural and value. The list of objects of ecological accounting is given, as well as their constituent parts are considered. Methods of ecological accounting are disclosed, in particular, methods of accounting, statistical accounting and ecological-parametric methods. A list of reporting was proposed, which should timely, systematically, fully, comprehensively, accurately, continuously, clearly visualize ecological information. The main obstacles to the implementation of ecological accounting at enterprises are disclosed. A great deal of attention is devoted to the concept of «ecological services», as well as four main categories of eco-services (providing, regulating, cultural and supporting services).

It is concluded that ecological accounting is a part of the traditional accounting system of the subject of economic activity. The practical use of the results of this study can in many ways contribute to a more reliable determination of the effectiveness and efficiency of the ecological activity of the enterprise.

Key word: Ecological Accounting, Ecological Costs, Ecological Services, Ecosystem, Reporting.

Постановка проблеми. На сьогодні все більшої уваги потребує підготовка та надання необхідної інформації зовнішнім користувачам для прийняття ефективних рішень стосовно стійкого розвитку. Традиційно сформована система бухгалтерського обліку не сприяє адекватному врахуванню екологічного впливу на навколишнє середовище з боку підприємств і виконання ними функцій екологічного управління та контролю. Необхідно приділити особливу увагу вирішенню питань стосовно збереження навколишнього середовища та раціонального використання природних

ресурсів, а також зниження негативного впливу на нього, адже це стане запорукою для подальшого розвитку економіки. Досягнення мінімального впливу на навколишнє середовище може бути не лише при відповідному рівні розвитку технологій, але і при правильно сформованій управлінській звітності. І тому саме екологічний облік надасть можливість для здійснення аналізу та контролю за раціональною природоохоронною діяльністю підприємства.

В наш час питання стосовно обліку витрат на екологічну безпеку має лише дискусійний характер і тому не існує єдиного його вирішення. До невирішених питань можна віднести: відсутність єдиного класифікатора витрат на екологічну безпеку, недосконалість методики їх обліку і, як наслідок, відсутня систематизація даних витрат у загальній кількості витрат підприємства та інформації про витрати на екологічну безпеку у складі фінансової й управлінської звітності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над вирішенням питань з теорії та методології економічного обліку працювала велика кількість вчених, як вітчизняних, так і іноземних, наприклад: Ф. Бутинець, В. Гапт, О. Гусаковська, Т. Кірсанова, О. Морозова, Є. Муруєва, Л. Пелиньо, К. Саєнко, Я. Соколова, Д. Хенсен та ін.

Метою дослідження є визначення поняття «екологічний облік», його об'єктів, методів, користувачів та видів звітності.

Основні результати дослідження. Виникнення серед широкого кола зацікавлених осіб заклопотаності результатами і наслідками екологічної діяльності економічних суб'єктів зумовило необхідність формування масиву екологічної інформації та стало основою для виникнення і розвитку екологічного обліку.

В даний час його використовують економічні суб'єкти, перш за все великі промислові підприємства, витрати, зобов'язання і наслідки екологічної діяльності яких істотні для об'єктивної оцінки вартості компанії, а також для підвищення інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності. Багато великих організацій стикаються з проблемами організації та ведення екологічного обліку найчастіше в зв'язку з тим, що теоретичні, організаційні та методичні положення цього виду обліку все ще недостатньо розроблені. Крім того, відкритим залишається питання самого визначення екологічного обліку, відсутня єдність поглядів на його об'єкти.

Оскільки, на сьогодні, не існує єдиного визначення поняття «екологічні витрати» та «екологічний облік» у табл. 1 наведено трактування даних понять різними авторами.

Таблиця 1 – Сутність понять «екологічні витрати» та «екологічний облік»

Джерело	Визначення
Морозова О. В. [1]	Екологічні витрати виникають в результаті взаємодії організації та природного середовища і, як правило, виділяються у вигляді витрат на охорону навколишнього середовища, відтворення відновлювальних ресурсів і оплату негативного впливу на навколишнє середовище.
Гусаковська О. Г. [2]	Екологічні витрати – природоохоронні витрати, що представляють собою виражену у вартісній формі сукупність усіх видів ресурсів, необхідних для здійснення природоохоронної діяльності.
Саєнко К. С. [3]	Екологічні процеси господарюючого суб'єкта слід розглядати за напрямками природокористування: освоєння, видобування, використання природних ресурсів; негативний вплив на навколишнє середовище; природоохоронна діяльність.
Муруєва Є. К. [4]	Екологічний облік – самостійний напрям бухгалтерського обліку господарюючого суб'єкта, який забезпечить бухгалтерський облік відповідною екологічною інформацією, в даний час не має систематизованого характеру.
Кірсанова Т. О. [5]	Екологічний облік – система виявлення, вимірювання, реєстрації, нагромадження, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовки релевантної інформації про діяльність підприємства в галузі природокористування з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття оптимальних рішень.
Чхутіашвілі Л. В. [6]	Екологічний облік – процес відображення в системі бухгалтерського обліку природоохоронних витрат та зобов'язань організації, а також соціоеколого-економічних результатів діяльності господарюючих суб'єктів для управління бізнесом та досягнення оптимальної еколого-економічної ланки на ринку товарів та послуг.
Кожухова О. С. [7]	Екологічний облік є самостійним напрямком бухгалтерського обліку та його широке впровадження дозволить на рівні підприємств-природокористувачів активізувати практичну природоохоронну діяльність і здійснити інформаційний супровід екологічного контролінгу.

Аналізуючи праці вище вказаних авторів, можна вважати, що екологічний облік – це система, яка може використовуватися для виявлення, організації, регулювання і відображення даних та інформації про стан навколишнього середовища в натуральних та вартісних показниках. Система екологічного обліку повинна бути побудована на таких самих принципах, як і інші системи обліку (повне висвітлення, послідовність, безперервність, періодичність та ін.), для того, щоб вона мала змогу надати повне і дійсне відображення стану та динаміки природи, встановити взаємозв'язок між економікою та витратами на профілактичні заходи, розробити заходи з охорони навколишнього середовища та відшкодування збитку завданого екології.

Об'єктами екологічного обліку є активи, пов'язані з екологічною діяльністю, доходи від екологічної діяльності, екологічні витрати, джерела фінансування екологічної діяльності. До активів, що пов'язані з екологічною діяльністю можна віднести: необоротні активи (нематеріальні активи, результати досліджень і розробок, основні засоби та ін.) та оборотні активи (відходи, запаси, які використовуються в процесі експлуатації основних засобів екологічного призначення). До доходів від екологічної діяльності можна віднести: доходи від продажу енергії, відходів, надання в користування основних засобів екологічного призначення, надання послуг лабораторій та ін. До екологічних витрат можна віднести: поточні екологічні витрати (збір, зберігання і перероблювання, знищення, розміщення відходів виробництва і споживання власними силами), капітальні екологічні витрати (будівництво споруд, які охороняють атмосферне повітря від забруднення і запобігають зміни клімату), фінансові екологічні витрати (в разі цільового фінансування, надходжень від випуску облігацій). До джерел фінансування екологічної діяльності відносяться: власні і позикові джерела.

Для того, щоб організувати бухгалтерський облік екологічних витрат необхідно виділити статті, які зможуть надати інформацію стосовно витрат на екологічну результативність, безпеку навколишнього середовища та людей, маркування продукції та послуг. Виділення таких статей необхідно узгодити з економічною природою відповідних витрат та критеріїв їх визнання через те, що це є необхідним для нагромадження інформації за елементами для складання звітності. В Плані рахунків необхідним є введення окремих субрахунків для обліку екологічних об'єктів.

Методи екологічного обліку включають в себе:

- методи бухгалтерського обліку (документування, інвентаризація, оцінка та калькуляція, рахунки і подвійний запис, звітність);
- методи статистичного обліку (збір, контроль, редагування, зведення і групування первинних статистичних екологічних даних);
- еколого-параметричні методи (результати хімічних і фізичних експериментів, розрахункові методи, методи комп'ютерного моделювання).

У процесі екологічного обліку, як і статистичного, оперативного обліку, використовують натуральні, вартісні, відносні вимірники.

Екологічна звітність має включати в себе:

- безпосередньо бухгалтерську звітність: баланс та звіт про фінансові результати;
- статистичну звітність: форма № 1 – відходи (річна), № 1 – небезпечні відходи, № 2-ТП(повітря)(річна), № 1 – екологічні витрати (річна).
- податкову звітність: податкові декларації по сплаті рентної плати за користування природними ресурсами, за забруднення та негативний вплив на навколишнє середовище;
- звітність по екологічним стандартам, тобто звітність, яка розкриває рівень екологічності підприємства.

Користувачі екологічної інформації підприємства, на нашу думку, можуть бути:

- внутрішні: екологічний відділ, фахівці з питань екології, бухгалтерія, керівництво, персонал підприємства;
- зовнішні: державні та місцеві органи влади, інвестори, природоохоронні організації та ін.

Л. М. Пелиньо відзначив перелік перешкод, які заважають впровадженню екологічного обліку на підприємствах:

- витрати підлягають вирахуванню із суми оподаткованого податком доходу лише після того, як вони проведені. Внаслідок цього немає стимулу враховувати зобов'язання, зокрема екологічні;
- оскільки інвестори уважно стежать за величиною прибутку виходячи з однієї акції, підприємства відкладають вживання заходів, які могли б призвести до зменшення прибутків;
- надмірна складність виділення витрат на природоохоронні заходи із загальних витрат;
- відсутність конкретних рекомендацій стосовно надання інформації про природоохоронну

діяльність і організацію екологічного обліку на підприємствах [8, с. 70].

На думку науковця, екологічний облік має знайти відображення в загальній системі бухгалтерського обліку, адже лише у цьому випадку він стане ефективним інструментом природоохоронної діяльності на підприємстві [8, с. 70].

Важливим питанням для розвитку екологічного обліку є оптимізація екологічних витрат природоохоронного характеру, їх застосування у сучасному фінансовому та управлінському обліках. Таким чином, можна відзначити, що основна частина витрат, які пов'язані з екологічною діяльністю підприємства, повинна включатися у склад загальноновиробничих витрат та розподілятися між різними видами продукції, робіт та послуг.

Для повного та точного вимірювання та відображення витрат, пов'язаних з екологічною діяльністю, використовується таке поняття, як оцінка екосистемних послуг. Екосистемні послуги – це вигоди, які люди отримують від екосистем [9]. На сьогоднішній день виникає необхідність вартісної оцінки екопослуг, що є складною задачею. Достатньо істотною науково-методичною проблемою є відсутність економічної оцінки екосистемних послуг. Вирішенням цієї проблеми може стати розробка та застосування методики, яка включає в себе особливості та причинно-наслідкові зв'язки функціонування екосистем та потреби певного дослідження.

Наразі є три міжнародні класифікації екосистемних послуг:

- класифікація, яка висвітлена в доповіді «Оцінка екосистем на порозі тисячоріччя» (2005), яка використовується для глобальної і субглобальної оцінки екосистемних послуг;
- класифікація міжнародного проекту «Економіка екосистем і біорізноманіття – TEEB The Economics of Ecosystems and Biodiversity» (2010), яка використовується країнами, учасниками цього проекту для оцінки екосистемних послуг на національному рівні;
- класифікація Європейського агентства по охороні навколишнього середовища CICES – Common International Classification of Ecosystem Services (2011), яка заснована на двох вищевказаних класифікаціях, але більшою мірою націлена на економічну оцінку і облік екосистем на національному, регіональному і локальному рівнях.

У проекті «Оцінка екосистем на порозі тисячоліття – Millennium Ecosystem Assessment», ініційованого ООН, послуги, які надаються екосистемами, можуть відноситися до однієї із чотирьох широких категорій:

- 1) послуги, які забезпечують – це послуги або товари, що надаються екосистемами (продовольство, матеріали, наприклад, деревина, генетичні, декоративні, біохімічні ресурси і прісна вода). Дана категорія оцінюється досить легко: рахується обсяг і вартість певного виду ресурсів;
- 2) послуги, які регулюють – послуги до яких відносять запилення, природне очищення води і перетворення відходів. Оцінка проводиться наступним чином: яку кількість грошових коштів доведеться вкласти в очистку повітря або води, в охорону здоров'я і відновлення територій у разі, якщо екосистема буде порушена і припинить саморегулювання;
- 3) культурні послуги – культурне розмаїття навколишнього середовища, емоційна цінність – прихильність людини до місця проживання, соціальні зв'язки, цінність культурної спадщини, оздоровчий відпочинок і екотуризм. Оцінку можна проводити так: скільки суспільство готове заплатити за використання території в рекреаційних або інших культурних цілях, включаючи плату за розміщення і підтримку території у первозданному вигляді;
- 4) підтримуючі послуги – послуги, що забезпечують виконання всіх інших екосистемних послуг і функцій, наприклад, ґрунтоутворення, фотосинтез, кругообіг речовин тощо. Підтримуючі послуги можна об'єднати з регулюючими, тому що їх функції подібні. В зв'язку з цим метод їх оцінки схожий з методом оцінки регулюючих послуг.

В Україні дані критерії також можуть використовуватися для виконання прийнятої в 2015 році «Стратегії сталого розвитку України на період до 2020 року». В даній стратегії визначено вектор безпеки, сутність якого полягає в забезпеченні безпеки життя та здоров'я людини, що неможливо без безпечного стану довкілля. Для успішного виконання заданого вектора потрібна точна вартісна оцінка вищезазначених критеріїв.

В наш час існує дві точки зору відносно цінності економічної оцінки екосистемних послуг. Перша полягає в тому, щоб постійно удосконалювати методологію економічної оцінки та розраховувати цінність екосистемних послуг. Дана концепція є основою робіт Д. В. Пірс та Р. К. Тернер [10], а також групи економістів Всесвітнього Банку [11]. Друга – заперечує цінність економічної оцінки екопослуг, пояснюючи це тим, що цінність екосистем безкінечна та виконувати оцінку окремих їх елементів недоцільно. З огляду на дані точки зору, на наш погляд, економічна оцінка екопослуг має важливе значення і саме вона є рушійною силою у покращенні ситуації у сфері

охорони навколишнього середовища і тому вартісне вираження виступає основою для точного ведення екологічного обліку та прийняття управлінських рішень.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновок, що екологічний облік – це система, яка може використовуватися для виявлення, організації, регулювання і відображення даних та інформації про стан навколишнього середовища в натуральних та вартісних показниках. Він є досить вагомою складовою по збереженню навколишнього середовища і зниженню негативного впливу на нього. В свою чергу, для успішного розвитку екологічного обліку повинно бути визначено та економічно обґрунтовано таке поняття, як оцінка екосистемних послуг. В ході проведення дослідження було визначено об'єкти екологічного обліку, а саме: активи, пов'язані з екологічною діяльністю, доходи від екологічної діяльності та екологічні витрати, а також джерела фінансування екологічної діяльності. Користувачі екологічної інформації можуть бути поділені на дві групи: зовнішні та внутрішні, аналогічно, як і користувачі інформації інших видів обліку.

Виходячи з вищесказаного, на поточному етапі розвитку економіки, екологічний облік можна застосовувати, як підсистему бухгалтерського обліку, яка формує та передає користувачам інформацію про господарські операції, що пов'язані із використанням природного середовища та впливом господарської діяльності на його стан.

Література

1. Морозова Е. В. Классификация затрат на природопользование и охрану окружающей среды. *Современные наукоемкие технологии*. 2007. № 9. С. 40–41.
2. Гусаковская Е. Г. Учет расходов на природоохранную деятельность. *Бухгалтерский учет*. 2004. № 22. С. 22–26.
3. Саенко К. С. Учет экологических затрат. М. : Финансы и статистика, 2005. 376 с.
4. Муруева Э. К. Экологические аспекты бухгалтерского учета (на примере лесного сектора экономики) : дис. ... канд. экон. наук. Санкт-Петербург, 2007. 282 с.
5. Кирсанова Т. А., Кирсанова Е. В., Лукьянихин В. А. Экологический контроллинг – инструмент экоманеджмента. Сумы : ОАО «СОТ» Изд-во «Козацький вал», 2004. 223 с.
6. Чхутиашвили Л. В. Экологический бухгалтерский учет в российских организациях в рыночных условиях хозяйствования. *Управленческий учет*. 2012. № 11. С. 69–78.
7. Кожухова О. С. Экологический учет и экологический контроллинг: взаимосвязь и интеграция. *Управление экономическими системами*. URL : <http://uecs.ru/uecs-39-392012/item/1165-2012-03-26-11-23-42> (дата звернення: 27.11.2018).
8. Пелиньо Л. М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення у сфері охорони довкілля. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.2. С. 70–75.
9. Millennium Ecosystem Assessment. Ecosystems and Human Well-being Synthesis Report. Washington DC : Island Press, 2005. 160 p.
10. Pearce D. W., Turner R. K. Economics of Natural Resources and the Environment. New York : Harvester Wheatsheaf, 1990. 378 p.
11. Pagiola S., Ritter K., Bishop J. How Much is an Ecosystem Worth? Assessing the Economic Value of Conservation. The World Bank, Washington D. C., 2004. 58 p.

References

1. Morozova, E. V. (2007). Classification of costs for environmental management and environmental protection [“Klassifikatsiya zatrat na prirodopol'zovanie i okhranu okruzhayushchey sredy”]. *Sovremennye naukoemkie tekhnologii*, 9, pp. 40–41.
2. Gusakovskaya, E. G. (2004). Accounting for environmental expenditures [“Uchet raskhodov na prirodookhrannuyu deyatel'nost'”]. *Bukhgalterski yuchet*, 22, pp. 22–26.
3. Saenko, K. S. (2005). *Accounting for environmental costs* [“Uchet ekologicheskikh zatrat”]. М.: Finansy i statistika.
4. Murueva, E. K. (2007). *Environmental aspects of accounting (for example, the forest sector)*: dis. ... Cand. econ of science [“Ekologicheskie aspekty bukhgalterskogo ucheta (na primere lesnogo sektora ekonomiki): dis. ... kand. ekon. Nauk”]. Sankt-Peterburg.
5. Kirsanova, T. A., Kirsanova, E. V. and Luk'janihin, V. A. (2004). *Ecological controlling – environmental management tool* [“Jekologicheskij kontrolling – instrument jekomenedzhmenta”]. Sumy : ОАО «СОТ» Izd-vo «Kozac'kij val».
6. Chhutiashvili, L. V. (2012). Ecological Accounting in Russian Organizations in Market Economy

- [“Jekologicheskij buhgalterskij uchet v rossijskih organizacijah v rynochnyh uslovijah hozjajstvovanija”]. *Upravlencheskij uchet*, 11, pp. 69–78.
7. Kozhukhova, O. S. (2012). Environmental accounting and environmental controlling: correlation and integration [“Ekologicheskii uchet i ekologicheskii kontrolling: vzaimosvyaz’ i integratsiya”]. [online] Available at: <http://www.uecs.ru/uecs-39-392012/item/1165-2012-03-26-11-23-42> [Accessed 27 Nov. 2018].
 8. Pelinho, L. M. (2008). The place of environmental accounting in the modern accounting system and its importance in the field of environmental protection [“Misce ekologichnogo obliku v suchasnij sy`stemi buxgalters`kogo obliku ta jogo vazhly`ve znachennya u sferi oxorony` dovkillya”]. *Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny`*, 18.2, pp. 70–75.
 9. Millennium Ecosystem Assessment. Ecosystems and Human Well-being Synthesis Report. (2005). Washington DC: Island Press.
 10. Pearce, D. W. and Turner, R. K. (1990). *Economics of Natural Resources and the Environment*. New York: Harvester Wheatsheaf.
 11. Pagiola, S., Ritter, K. and Bishop, J. (2004). *How Much is an Ecosystem Worth? Assessing the Economic Value of Conservation*. The World Bank, Washington D. C.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2018.